

SZOMBATHELY KULTURÁLIS INTÉZMÉNYRENDSZERE ÉS VONZERŐI

BARANYAI GÁBOR - POZSGAI ANDREA

THE CULTURAL INSTITUTIONAL SYSTEM AND CULTURAL ATTRACTIVENESSES OF
SZOMBATHELY

The cultural economy of a settlement works based on market analogies, but rarely on forced paths. Considerable difference, that the claim for the culture much or little for all men own, so his satisfaction actually public utility service. The culture is allowed to separate more of his kinds, his quality naturally for which his mixing makes the cultural life of the settlement and his economy variegated.

Exploration of the city's cultural institutions and events gives only approximate information on the role of culture in the life of the town's role. Correct, barely measurable data are barely available, that's why impressions, estimates and various reports we tend to rely on.

BEVEZETÉS

Egy település kulturális gazdasága piaci analógiák alapján működik, de ritkán kényszerpályákon. Jelentős különbség, hogy a kultúra iránti igény többé-kevésbé minden embernek sajátja, tehát a kielégítése tulajdonképpen közszolgáltatás. Természetesen a kultúrának is több fajtáját, minőségét lehet elkülöníteni, amelyeknek keveredése teszi az adott település kulturális életét és gazdaságát sokszínűvé.

Szombathely komoly történelmi hagyományokkal rendelkezik, de igazából a 19-20. század fordulóján, Éhen Gyula polgármestersége alatt érdemelte ki a „Nyugat királynője” megtisztelő címet. Az elnevezésre, melyet a település a korszerű és fejlett kommunális infrastruktúrája mellett elsősorban a város pezsgő kulturális élete miatt érdemelt ki, méltán büszkék a szombathelyi polgárok és a város vezetése. Mivel az államszocialista időszakban a jelentősebb gazdasági beruházások és fejlesztések elkerülték az osztrák határ mellett fekvő vasi megyeszékhelyt, a kultúra ekkor is kiemelt szerepet töltött be a város életében. Előrelátó módon a város és a megye vezetői a kulturális életben találták meg azt a lehetőséget, melynek révén a megyeszékhely kiemelkedhetett a hasonló nagyságú városok közül. Ezért több, nagyhirű intézményt hoztak létre, illetve olyan kulturális rendezvényeket indítottak el, melyek ma is meghatározóak a település és környezete életében.

A rendszerváltozást követően a város korábban hátrányos (nyugati határ menti) fekvése előnnyé vált, és a kiépülő piaccgazdaság számottevően megnövelte Szombathely ipari jelentőségét új, többnyire zöldmezős, külföldi beruházások révén. Mindez azzal járt, hogy a település gazdaságában a kultúrának az aránya valamelyest csökkent, ám abszolút értelemben így is jelentős maradt. Új kulturális intézmények jöttek létre, új kulturális programok indultak, a megerősödő magánszféra egyre inkább mecénásként jelent meg, és az izmosodó civil szervezetek is egyre nagyobb szerepet töltöttek be a

város kulturális életében. Mindehhez még hozzá kell tenni azt, hogy a kis vidéki tanárképző főiskolából az elmúlt húsz évben három karral rendelkező egyetemi központ lett, melynek a szerepe azonban nem jelentős Szombathely kulturális gazdaságában.

A város vezetése az eltelt két évtizedben (is) folyamatosan prioritásként kezelte a kultúrát, a közművelődést és az ezzel szorosan összefüggő idegenforgalmat. Mindez egyrészt az ágazat kiemelt költségvetési finanszírozásában mutatkozott meg, másrészt abban, hogy az elkészült településfejlesztési koncepciók kiemelt szerepet szántak a kulturális ágazatnak. Ahogy a 2002-ben elfogadott hosszú távú településfejlesztési koncepció fogalmazott: „Szombathely jövőjét illetően egy kérdésben biztosan konszenzus van a helyi véleményformálók és programalkotók széles körében: a fejlesztés kulcsfontosságú területe, a város egyik lehetséges kitörési pontja a kultúra (a szó legtágabb értelmében).

Nem könnyű megfogni egy-egy település kulturális gazdaságának a súlyát, hiszen maga a fogalom sem túl ismert és egyértelműen nem tisztázott. A nehézségeket fokozza a korrekt, számszerűsíthető adatok általános hiánya, valamint az, hogy más településekkel szinte alig lehet összevetni, hiszen nincsenek egzakt, összehasonlítható adatok. Az intézményrendszer bemutatására vannak mindenki által elérhető információforrások, amelyek elsősorban marketing és a programkínálat szempontjából funkcionálisak, de ebben a szakmában is nagyon igaz, hogy amiről nem tudnak az érdeklődők, az tulajdonképpen nem is létezik, hiszen a kultúra közkinccs.

1. A KULTURÁLIS GAZDASÁG INTÉZMÉNYEI A VÁROSBAN

Szombathelyen már a korábbi évtizedekben is számos kulturális, közművelődési intézmény volt, melyek száma napjainkra kissé megnőtt. A városban lévő intézmények egy része városi fenntartású, más része a megyével közösen fenntartott, míg a harmadik része különböző civil szervezetekkel megkötött feladat-ellátási szerződéssel működött a legutóbbi időkig. Ezekon kívül voltak tisztán megyei, egyházi, illetve más fenntartású kulturális intézmények és végül teljesen független, a civil kezdeményezéssel létrehozott, a kultúrában fontos szerepet játszó szervezetek.

Szombathelyen is – csakúgy, mint a legtöbb más városban Magyarországon –, a kulturális intézmények csak különböző támogatásokkal képesek működni. Ez alól talán csak a Savaria Plázában lévő Cinema City a kivétel, melyet egy gazdasági társaság működtet piaci alapon.

Önállóan (a város által) fenntartott intézmények:

- Weöres Sándor Színház Nonprofit Kft.
- Savaria Történelmi Karnevál Közhasznú Közalapítvány
- ISEUM Savariense Régészeti Műhely és Tárház
- AGORA Szombathelyi Kulturális Központ, melyhez a
 - Gyermek Háza,
 - Művelődési és Sportház,
 - Savaria Mozi,

- Művészetek Háza tartozott.

Oktatási intézményekhez kapcsolt művelődési központok:

- Oladi Általános Művelődési Központ,
- Nyitra utcai Általános Művelődési Központ

Vas megyével közös fenntartású intézmények:

- Berzsényi Dániel Megyei és Városi Könyvtár,
- Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ,
- Mesebólt Bábszínház,
- Savaria Szimfonikus Zenekar,
- Smidt Múzeum,
- Szombathelyi Képtár,
- Ungaresca Táncegyüttes.

Feladat-ellátási megállapodások alapján működő intézmények:

- Derkovits Városrészért Kiemelkedően Közhasznú Egyesület,
- Gyöngyöshermán-Szentkirályi Polgári Kör,
- Herényi Kulturális és Sport Egyesület,
- Petőfi Telepért Egyesület,
- Szombathelyi Sikerkönyvtár Alapítvány,
- Vas Megyei Tudományos Ismeretterjesztő Egyesület,
- Zanati Kulturális Egyesület.

Megyei fenntartású intézmények:

- Vas Megyei Levéltár
- Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága, melyhez a
 - Vasi Múzeumfaló,
 - Savaria Múzeum,
 - Járdányi Paulovics István Romkert tartozott.

A 2011. évi CLIV. törvény új helyzetet eredményezett, hiszen az állam bizonyos, addig megyei fenntartási intézményeket átvett, ezért a megye és a város önkormányzatának döntenie kellett a közös fenntartású intézmények sorsáról. Ez 2011 decemberében és 2012 januárjában megtörtént. Februárban fogadta el a Kulturális Bizottság a város új kulturális intézményhálózatának koncepcióját, amelyre várhatóan rábólint a képviselőtestület is, így 2012 második félévétől Szombathelyen az alábbi fenntartással működnek a különböző kulturális intézmények.

Önállóan (a város által) fenntartott intézmények:

- Weöres Sándor Színház Nonprofit Kft.
- Savaria Történelmi Karnevál Közhasznú Közalapítvány,
- ISEUM Savariense Régészeti Műhely és Tárház,
- Szombathelyi Mesebólt Bábszínház és Gyermek Ház,
- Savaria Mozi,
- Savaria Szimfonikus Zenekar,
- Bartók Béla Zeneiskola Alapfokú Művészet-oktatási Intézmény,
- AGORA Szombathelyi Kulturális Központ, amely AGORA Fesztiválközpont néven futna tovább

Oktatási intézményekhez kapcsolódó művelődési központok:

- Oladi Általános Művelődési Központ,
- Nyitra utcai Általános Művelődési Központ

Az állam, a Vas Megyei Kormányhivatal által fenntartott intézmények:

- Szombathelyi Képtár,
- Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ,
- Vas Megyei Levéltár,
- NyME Művészeti Intézet
- Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága, melyhez a
 - Vasi Múzeumfalu,
 - Savaria Múzeum,
 - Romkert tartozik

Az állam, a Vas Megyei Kormányhivatal által fenntartott intézmények, de Szombathely feladat-ellátási megállapodást köt velük:

- Berzsenyi Dániel Megyei és Városi Könyvtár,
- Smidt Múzeum,
- Ungaresca Táncegyüttes

Feladat-ellátási megállapodások alapján működő intézmények, civil szervezetek:

- Derkovits Városrészért Kiemelkedően Közhasznú Egyesület,
- Gyöngyöshermán-Szentkirályi Polgári Kör,
- Herényi Kulturális és Sport Egyesület,
- Petőfi Telepért Egyesület,
- Szombathelyi Sikerkönyvtár Alapítvány,
- Vas Megyei Tudományos Ismeretterjesztő Egyesület,
- Zanati Kulturális Egyesület.

Egyházi fenntartású intézmények:

- Egyházmegyei Könyvtár,
- Szent Márton Látogatóközpont,
- Martinusz Vallási és Kulturális Egyesület,
- Sala Terrena, Egyháztörténeti Múzeum.

Nyugat-magyarországi Egyetem által működtetett intézmény:

- Egyetemi Könyvtár

Független, civil szervezetek, vagy gazdasági társaságok által működtetett intézmények:

- Improvizatív Zeneműhely Egyesület, amely a Lamantin Jazzfesztivált szervezi,
- Ferrum Színházi Társulás,
- Szombathelyi Üstökös Színpadi Egyesület,
- Cinema City Savaria Plaza
- Vitalitas Galéria,
- Capella Savaria Egyesület,
- Isis Big Band Egyesület,
- Szombathely Város Erkel Kórus Egyesület,
- Szombathely Város Fúvószenekar Egyesület

A Szombathelyen működő közel félszáz jelentősebb kulturális intézmény közül azokat ismertetnénk röviden, amelyeknek, illetve az általuk szervezett és lebonyolított kulturális rendezvényeknek nagyobb súlya és jelentősége van a város kulturális gazdaságában.

1.1. AGORA SZOMBATHELYI KULTURÁLIS KÖZPONT

Az intézmény 2007. évben jött létre a Gyermek Háza, a Művelődési és Sportház, a Savaria Mozi, a Művészetek Háza és a Tourinform Iroda integrációjával. 2011-ben az intézmény turisztikai feladatköre megszűnt. Az intézmény legfontosabb feladata a város arculatának kialakítása rendezvények és programok segítségével, valamint a hozzá tartozó kulturális intézmények gazdaságos működtetése.

A Művelődési és Sportház az egyik legnagyobb befogadóképességű intézmény Szombathelyen, amely 1963 óta fogadja a látogatókat. A rendezvények sorában színelőadások, kulturális programok, könnyűzenei nagy rendezvények, kisebb sportrendezvények és egyéb rendezvények (bálok, diplomaosztók, évnnyitók, évvárók) egyaránt megtalálhatók. Közülük is kiemelkednek a Savaria Nemzetközi Táncverseny és az Ungaresca Táncegyüttes év végi fellépései.

A nagy múltú Savaria Mozi egyike az országban lévő, nem a plázákhoz kötött, sikeresen működő moziknak. Őse, az 1928-tól működő Sabaria Mozgó, később Savaria Filmszínház volt. A moziban a fejlesztések lehetővé tették a művészfilmek és az új látványfilmek vetítését is, a 3D-s technika bevezetésével. A moziban nem csupán

filmvetítés zajlik, hanem közönségtalálkozók, szerzői estek, játszóházak és különböző koncertek is, de működik filmklub is. A moziban 57 férőhelyes kamaraterem és 348 férőhelyes nagyterem van, melyben az ország egyik legnagyobb vetítővászna van felszerelve. Az intézmény befogadja a Nyugat-magyarországi Egyetem Örökmozgó Művészmozi filmklubjait.

A Mesebolt Bábszínház 1989-ben félhivatásos együttesként, a jogelőd után pedig 1995. január 1-jétől hivatásos társulatként alakult meg, Szombathelyi Bábszínház néven, mely 1997-ben vette föl a Mesebolt nevet. A Bábszínház az MMIK színház- és kamaratermében tartja előadásait. Szervezett rendezvényei nem csak helyieknek kerülnek megrendezésre, nagyon népszerűek a városkörnyék települései számára tartott óvodai és iskolai előadások is.

A Gyermekek Háza fontos szerepet tölt be a gyermekek és a fiatalok szabadidőben történő nevelésében. Szakmai tevékenységének egy része oktatási feladatokhoz kapcsolódik, más része pedig szabadidős tevékenységeknek a biztosítása. Az önállóan szervezett rendezvényei közül kiemelkedik a Városi Gyermeknap, a Gyermek Művészeti Fesztivál és a Savaria Történelmi Fesztivál gyermekprogramjai.

Az AGORA Központ a fenti intézmények irányításán túl nagyon fontos szerepet tölt be Szombathely kulturális életében. Évente több száz kulturális rendezvényt szervez és bonyolít le, melyek közül az alábbiak a legfontosabbak: Agora Fesztivál, a Magyar Dal Napja, a Magyar Kultúra Napja, Bloomsday, Borfalu, Kulináris Majális, Nemzetközi Bartók Szeminárium és Fesztivál, Szentivánéji Vigasságok, Szent Márton Hét, Szombathelyi Nyár-szabadtéri koncertek, Tavasz Fesztivál, Tér-Film-Zene Fesztivál.

1.2. ISEUM

Az Isis istennő tiszteletére épített római korú szentély maradványai az egykori Pannonia ma ismert legjelentősebb régészeti leletei közé tartoznak. Az ásatások és a rekonstrukció két ütemben zajlott (1955-1961, 2001-2011) de a két időszak között hosszú idő telt el, aminek jelentékeny állagromlás lett az eredménye. Részben ennek okából, részben a megjelenő új technológiák, tudásanyag tette szükségessé a második ütemet, amelyhez 2007-ben a város Önkormányzata az Új Magyarország Fejlesztési Terv Nyugat-dunántúli Operatív Program keretében pályázott és 2008-ban támogatást nyert a „Szombathely történelmi-régészeti városrész kialakítása II. ütem – Az Iseum rekonstrukciója” elnevezésű projektre.

2009 késő őszen kezdtek el az Iseum épületrekonstrukciójának megépítését, amivel párhuzamosan folytak még a régészeti feltárások. Elsődleges cél az Iseum leleteinek bemutatása, emellett Pannonia vallástörténeti emlékeinek kiállítása, oktatóbázis, ill. vallástörténeti tudományos műhely kialakítása szerepelt a tervek között. A sokszínű funkciók által magfogalmazott elvárások, valamint az épített környezetbe való beilleszthetőség komplex tervezést igényelt, amelynek eredményeképpen született az egyszerre modern és korhű szentkerület, mely tartalmaz interaktív kiállítás megrendezésére alkalmas múzeumot, és az eredetihez hasonló központi pódium-templomot, továbbá egy fogadóépületet.

Az Iseum tevékenysége során szervezi az Iseumi Szabadtéri Játékokat, szakmai konferenciákat és előadásokat, múzeumi rendezvényeket. A kiállítások és rendezvények látogatóinak 60% diák, további 20%-a külföldi.

1.3. SAVARIA SZIMFONIKUS ZENEKAR

A Savaria Szimfonikus Zenekar (vagy, ahogy a külföldi komolyzene rajongók ismerik, a Savaria Symphony Orchestra) egyszerre van jelen hazánk zenei életében, mint fesztivál- és koncertzenekar (Budapesti Tavasz Fesztivál, Szombathelyi Tavasz Fesztivál, Pannon Ősz rendezvényei, Soproni Őnnepi Hetek, Nemzetközi Bartók Szeminárium és Fesztivál), operaelőadások közreműködője, valamint kortárs zenei előadó.

Története a 19. század közepéig nyúlik vissza, amikor is 1850-ben az országban negyedikként alakul Dalárda egyesület. Valójában ez még messze áll a mai fogalmaink szerint értelmezett Szimfonikus Zenekartól, de a komolyzenei szerveződés helyi úttörőjének számított. A 19.-20. század fordulója igazán aktív időszakot nyitott meg a város életében. Létrejön a Zenekedvelők Egyesülete (1901), megalakul a Filharmonikus Egyesület (1906) és megszerveződik a Városi Zeneiskola is (1909). A háborús időszak ennek a dinamikus fejlődő kulturális életnek komoly károkat okozott. A vonószekart 1917-ben alakították újjá, munkássága sok esetben a katonazenekar fűvészeinek közreműködésével teljessé vált. A zenekart az állandó karmestereken kívül vezényelte Kodály Zoltán (1933) és Ferencsik János (1939) is. A II. világháború szinte teljesen tönkretette Szombathely komolyzenei létezését – a Szombathelyi Filharmoniai Társaság megalakulásáig (1948) – a zeneiskola tanárai és növendékei által adott hangversenyek tartották fenn. A Filharmoniai Társaság azonban 1956-ban megszűnik, ezért a Filharmoniai Zenekar, Szombathelyi Városi Tanács Szimfonikus Zenekara néven működik tovább. Mellette párhuzamosan él a zeneiskola ifjúsági együttese „az Ifjúság Háza Kis Szimfonikus Zenekara” néven. E kettő egyesülésével jön létre 1962-ben a Szombathelyi Szimfonikus Zenekar. Sikertelennek eddig sem nevezhető a zenekar története, de ettől az időszaktól kezdve lehetünk szem- és fültanúi annak a látványos fejlődésnek, aminek eredménye a mai, Magyarországon és külföldön is méltán megbecsült, sokszínű zenei repertoárral rendelkező zenekar létrejötte. A mérföldkövek között ki kell emelni a Varázsfuvola első szombathelyi bemutatóját (1964), a Szimfonikus Zenekarok I. Országos Fesztiválján elért sikert (1965), az első ausztriai rádiófelvételt, fellépést Graz-ban, és Mozart: Thamos, Egyiptom királya című művének bemutatóját Szombathelyen (mind 1971). 1974-ben Szombathelyi Szimfonikus Zenekar függetlenített intézménnyé, hivatásos zenekarrá válik Petró János főzeneigazgató vezetésével, majd a következő évben felavatják a kiváló akusztikájú Bartók-termet, amely alkalmas nagykoncertek és zenekari próbák megtartására egyaránt. Részben ezen adottságok miatt költözött 1977-ben Budapestről Szombathelyre a Nemzetközi Bartók Szeminárium, amely a '80-as évek közepén karmesterkurzusból fesztivállá bővült.

A zenekar munkásságát elismerések sora fémjelzi (miniszteri elismerés – 1987, Bartók Béla-Pásztory Ditta díj – 1990, az ARTISJUS Zenei Alapítvány díja – 2001, Pro Arte Hungarica-díj – 2004). 2007-ben Szombathelyi Szimfonikus Zenekar arculatváltáson megy keresztül, az intézmény új neve ettől az évtől kezdve *Savaria Szimfonikus Zenekar*. Az együttes rendszeresen szerepel rádió- és tévéműsorokban, gyakran koncertezik világhírű hazai és külföldi karmesterekkel és szólistákkal.

1.4. SZOMBATHELY SZÍNHÁZA

A Weöres Sándor Színház nem hivatalos ars poeticája nagyon jól fogalmazza meg kultúra és közösség viszonyát: „A város színháztörténete a közönség és a színház csinálók közös históriája, s ez már sok évszázaddal ezelőtt elkezdődött. Egy közösségnek, egy városnak akkor van színháza, amikor arra szükség támad. S mivel minden kisebb-nagyobb emberközösség, nyelvtől, kultúrájától, tehetőségétől és a naptártól függetlenül időről időre érzi ennek szükségét, igénye van a színház (és csak a színház) nyújtotta élményekre, szórakozásra, közösségi érzésre, hát színház is volt, van és lesz.”

Szombathely alapításának (és ezzel együtt színháztörténete) a római időszakhoz kötődik. Kevés információ maradt fenn Savaria légióváros színházi kultúrájáról, annyi azonban bizonyos, hogy hivatásos aktorok közreműködésével szórakoztató előadásokat tartottak és a közösséget érdeklő társadalmi-politikai kérdések megvitatásának is a teátrum volt a fóruma.

A középkor nem az állandóság szimbóluma a színházak életében, a népszórakoztatás gyakorlata és a vándorlás szorosan összefonódott. Természetesen a tehetősebbek – kiemelkedjenek a tömegeből – a társulatok javát időről időre megpróbálták saját udvarukban röghöz kötni, ezáltal magukat a kultúra mecénásaként jellemezni. Az egyház is megérezte a színház jelentőségét a tömegek véleményének formálása tekintetében és be is vonta a maga szellemi eszköztárába (liturgikus játékok, szakrális helyekhez kötődő történek megjelenítése).

A felvilágosodás korában fogalmazott meg a műveltséghármasság, vagyis az általános műveltség alapja a templom, az iskola és a színház látogatása. (Megjegyzendő, hogy az iskolai színjátszás mind a mai napig egyik legfontosabb előiskolája a hivatásosság színészetnek.) Szombathely város 1770-ben alapított ferences gimnáziumának diákjai már rendszeresen, évenként akár többször is bemutatták tudásukat az iskolai színpadon. Az első a hivatásos, de már magyar nyelvű színlelőadás a városban 1810-ben volt, majd 1828-ban megalakult a Vas megyei Színjátszó Társaság és a színpártoló köznemesség és polgárság Műkedvelő Egyesülete, akik előadásaik vagy épp a farsangi bál bevételét szintén a hivatásos színházügy támogatására ajánlották föl.

A színház a kulturális-társadalmi-közösségi élet központi terévé vált, a város megítélésében pedig komoly szerepet játszott, hogy milyen otthont biztosít ennek a térnek. A kőszínházépítés azonban gazdasági-politikai okok miatt sokáig húzódott, szükségmegoldás gyanánt ideiglenes (jellemzően fából készülő) építmények biztosítottak hajlékot a színészetnek. A gazdasági fellendülés adta alapokon épülő „modern” városban végül 1880-ben nyitotta meg a kapuit a Hausmann Alajos tervei alapján neoreneszánsz stílusban megépülő Vas Megyei Nemzeti Színház. Sajnos működése veszteséges és ezért virágéletű volt, 1907-ben tűzveszélyessége okán be is zárták.

A 20. század első évtizedének végétől immár állandó otthon nélkül, de azért zajlott a színházi élet (nyári és alkalmi játszóhelyeken) Szombathelyen. A Weöres Sándor Színház közvetlen elődjeként állt fel néhány esztendővel ezelőtt a Kamara Savaria, melynek saját(!) színháztermét a korábbi Helyőrségi Művelődési Otthonban (HEMO) alakították ki. Röviddel ez után az egykori Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola kötelékében belül színészképző kurzus indult, növendékeinek a Berzsényi Színház adott színpadot. Minden a színjátszás iránti igényt jelezte, aminek eredményeképpen 2007-ben

Szombathely közgyűlése megalapította a Weöres Sándor Színházat, amely azóta a város kulturális életének meghatározó szereplője.

1.5. SZOMBATHELYI KÉPTÁR

Szombathelyen képtár 1985 óta működik, de első 10 éve a Megyei Múzeum kötelékében telt el. Alapítványi kezdeményezésre jött létre, amely ma, mint országos gyűjtőkörű múzeum működik, évi 15-20 időszakos kiállítással. Az épület 2000 négyzetméter kiállítóterrel rendelkezik (3 darab, kb. 500 négyzetméteres, nagyobb kiállító terem és néhány, kamara jellegű kiállításra használt, kisebb galériát jelent). Ezen kívül festményrestaurátor műhely, több mint 11 ezer kötetes szakkönyvtár és adattár, valamint konferencia- és vetítőterme illetve gyermekfoglalkoztató tartozik az intézményhez. A képtár gyűjteménye elsősorban 20. századi magyar (de a nemzetközivel lépést tartó) festők műveiből áll, kiegészülve régebbi (17-19. századi) alkotásokkal. A 2500 darabból álló kortárs textilgyűjtemény tovább színesíti a képtár kínálatát, amelynek évente hozzávetőlegesen 6000 látogatója van.

1.6. UNGARESCA TÁNCEGYÜTTES

Az Ungaresca Táncegyüttest 1955-ben alapították a Kőszegen, mint középiskolai formációt. Pesovár Ernő művészeti tevékenységének köszönhetően 1963-tól már, mint a megye vezető együttesét tartják számon, és Szombathelyen működik. Az Ungaresca küldetése az alábbi célokban fogalmazódik meg: a magyar nyelvterület tánckultúrájának színpadra állítása és bemutatása, a ma embere érzésvilágának megjelenítése a magyar néptánc kincs felhasználásával (tánccszínház), valamint a történeti táncagyomány ápolása. Az együttes történetét számos hazai és nemzetközi együttesi, szólótáncos és koreográfusi díj és elismerés fémjelzi. Évente átlagosan félszáz fellépése van a csoportnak, amelynek van utánpótlás és senior tagozata is.

1.7. A MEGYEI MŰVELŐDÉSI ÉS IFJÚSÁGI KÖZPONT (MMIK)

A Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ közművelődési szakmai tanácsadással és szolgáltatással, kulturális programszervezéssel foglalkozó közművelődési intézmény. A központot 1973-ban alapították, ám az azóta eltelt időszakban az alapvető funkciói és feladatai jelentősen módosultak. Jelenlegi tevékenységi köre szerteágazó, magába foglalja a közművelődési, kulturális és információs szolgáltatást, szakmai fejlesztési programok, projektek menedzsmentjét. Meghatározó szerepet vállal (elsősorban a kistérség és a megye) kulturális életének és rendezvényeinek szervezésében, közművelődési intézmények, kulturális, szabadidős szervezetek, egyesületek, ifjúsági közösségsegítő és civil szervezetek támogatásában. Tevékenységének egy része Vas megye népművészetét, turisztikai és kulturális értékeit megismertető illetve megőrző-fejlesztő tevékenység. Ezek célja a kulturális turizmus – mint a gazdaságfejlesztés egyik alappillére – fejlődésének támogatása. A MMIK tevékenységei közül ki kell emelni a 2006-ban indult Humán-Tár-Ház projektet, amely a művelődési intézmények felnőttképzésbe való integrálását hivatott elősegíteni, valamint az ifjúsági korosztály programokkal és ifjúságsegítő szolgáltatásokkal való ellátását, amely a MMIK LOGO Ifjúsági Szolgálat tevékenységével valósul meg.

1.8. BERZSENYI DÁNIEL KÖNYVTÁR

Jogelődje az 1880-ban nyitott Városi Közkönyvtár, amely 1952-től vált megyei könyvtárrá, megtartva városi funkcióját is. 1956-tól viseli a Berzsényi Dániel nevét. Mai helyén 1970-től van, 2002-ben teljesen felújították. Az intézmény multifunkciós nyilvános könyvtár, öt fiókkönyvtárral. Könyvtári alapfunkcióján túl rendszeresen tartanak képzéseket és különböző kulturális rendezvényeket is az intézményben.

Évente 12-13 ezer regisztrált olvasója van, 280 ezer személyes és 160 ezer távhasználó mintegy 850 ezer kölcsönzési dokumentumot vesz ki, vagy tekint bele. A könyvtár félmillió állományából 414 ezer a könyv. A fentiekben túl helytörténeti és helyismereti gyűjteménnyel is rendelkezik az intézmény.

1.9. VAS MEGYEI MÚZEUMOK IGAZGATÓSÁGA

Ez az intézmény fogja össze a megye múzeumait, illetve bizonyos kulturális kiállító helyeit. Az Igazgatósághoz összesen 13 intézmény tartozik, közülük négy Szombathelyen található. Az Igazgatóság a *Savaria Múzeumban* található, amely kultúrpalotaként nyílt meg 1908-ban. A múzeumban jelenleg a „Tájak – korok – települések” című állandó kiállítás, a múzeum dísztermében és kamaratermében pedig időszakos kiállítások látogathatók. Az épület alagsorában elhelyezett római- és középkori kőtár legjelentősebb emlékei a szobortorzók, fogadalmi oltárok, a pogány és ókeresztény sírkövek.

A *Vasi Múzeumfalut* 1973-ban nyitották meg. A Múzeumfalut Vas megye falusi lakosságának két évszázados építészeti kultúrájáról, életmódjáról nyújt képet. A skanzen napjainkban is folyamatosan bővül. A különböző vasi tájegységekről származó kismesés, jómódú- és szegényparaszti porták mellett a terület horvát, német, szlovén nemzetiségű falvainak lakóházait, gazdasági épületeit is megtekinthetik a látogatók. A látnivalók mellett évente több szabadterei kulturális program kerül itt megrendezésre, melyek közül kiemelkedik a Húsvéthétfő, a Szent György- és a Szent Márton napi vásár.

Az Igazgatósághoz tartozik a *Járdányi Paulovics István Romkert-Püspökkert*, melynek területén az 1938-tól indult régészeti kutatások számos római és középkori építészeti emléket tártak fel (római helytartó palotája, Mercurius szentély, vámállomás, közfürdők, fazekasműhelyek, a Borostyánút részlete, a középkori kerek vár maradványai). A Romkert látogatóinak domináns többsége a Savaria Történelmi Karnevál ideje alatt és programjai miatt érkezik.

A *Smidt Múzeum* 1975-ben nyílt meg Dr. Smidt Lajos magángyűjteményéből, melyet az orvos a városnak ajándékozott. A múzeumban régészeti, hadtörténeti, orvostörténeti és iparművészeti anyag található. Az állandó kiállítás mellett vannak időszakos kiállítások is, újabban pedig a múzeum tudományos, ismeretterjesztő és szórakoztató programokat is kínál, egyre jobban bekapcsolódik a város kulturális életébe.

2. KULTURÁLIS RENDEZVÉNYEK SZOMBATHELYEN

Az évenkénti több ezer kulturális program és rendezvény közül csupán néhány nagy rendezvény az, amelyik nagy látogatottsága következtében valamilyen formában

gazdagítja a város kulturális gazdaságát. A szombathelyi rendezvénynaptárban szereplő programok az alábbiak:

- Húsvéthétfő a Vasi Múzeumfaluban
- Szent György napi kézműipari vásár a Vasi Múzeumfaluban
- Herényi Virágút
- Quadrille Európai Táncfesztivál a Fő téren
- Gyermeknap forgatag a Történelmi Témaparkban
- Bloomsday a Fő téren és egyéb helyszíneken
- Savaria Nemzetközi Táncverseny IDSF Latin Európa Kupa a Művelődési és Sportházban
- Szentivánéji vigasságok a Csónakázó-tó környékén
- Múzeumok éjszakája
- Nemzetközi Bartók Szeminárium és Fesztivál a Bartók teremben és egyéb helyszíneken
- Tér-Film-Zene Fesztivál a Fő téren
- Lamantin Jazz Fesztivál a Fő téren
- Iseumi Szabadtéri Játékok az Iseumban
- Savaria Történelmi Karnevál a belváros több helyszínén
- Szent Márton napi országos nagyvásár a Vasi Múzeumfaluban
- Adventi vásár a Fő téren

2.1. SAVARIA TÖRTÉNELMI KARNEVÁL

A Karnevált először 1961-ben rendezték meg, más formában és más profillal, mint a ma. A kezdeményezés egy évtized múlva elhalt. A város vezetői és lelkes civilek az ezredfordulón élesztették újra és új formában a Karnevált, amely 2012-ben a 13. alkalommal kerül megrendezésre. Ez Közép-Európa legnagyobb jelmezes, historikus karneválja, ahol a látogató nem csak nézője, hanem aktív résztvevője is az eseményeknek. Esemény bőven van, hiszen legutóbb 22 helyszínen mintegy 300 program volt az augusztus 20.-a körül megrendezett három napos karneválon. A helyszínek zöme a belvárosban van, amely ezen a három napon a forgalomtól le van zárva. A legnagyobb látványosság a két karneváli jelmezes felvonulás, melyen mintegy ezer felvonuló vesz részt, és közel 40 ezer ember tekint meg. Ezen kívül van karneválszínház, rabszolgavásár, szabadtéri színházi játékok, kalandvár a gyerekeknek, történelmi témapark, három nagy és két kisebb színpadon folyamatos zenei és táncprogramok. Az egész belvárosban, de különösen az „Öreg város vásárában”, a főtéren és a Thököly utcán három napig válogathatnak az érdeklődők a finomabbnál finomabb étkekben és italokban. Van külön „Borok utcája”, sörtér és Keleti Bazár és Kávézó.

A karnevált évente százezres tömeg keresi fel, a pontos számot azonban lehetetlen felmérni, bár több erre irányuló törekvés is volt. Több alkalommal készítették a karnevál szervezői hatásvizsgálatot, vagyis a közönség lekérdezését, amelyből többek között az derült ki, hogy a látogatók fele szombathelyi, 18 % Vas megyei, 31 % más megyei, vagy budapesti és 1 % külföldi.

Szombathelyen a Savaria Történelmi Karnevál az egyetlen kulturális rendezvény, amelynek mérhető a gazdaságban betöltött súlya is. Ez egyrészt a hozzávetőlegesen 20 ezer turistának a szállásfoglalásaiból fakad. Azért nem több a turista, aki kereskedelmi és egyéb szálláshelyet vesz igénybe, mert sokan rokonoknál és ismerősöknél töltenek a két-három napot. A karnevál idején mintegy 300-320 nem helybéli vállalkozás (vendéglátó, kézműves) és 80-100 helyi, elsősorban kereskedelmi és szolgáltató jellegű vállalkozás gondoskodik a vendégek kényelméről és kiszolgálásáról. A rendező (Savaria Történelmi Karnevál Közhasznú Alapítvány) felmérése szerint a vállalkozók a három nap alatt hozzávetőlegesen egy havi forgalmat bonyolítanak le. De még a városban található hipermarketek számára is érezhető bevétel növekedést hoz a karnevál, mivel a messzebről jövő vállalkozók itt vásárolják meg szolgáltatásaik alapanyag szükségletét. Mindez összességében a vállalkozóknak jelentős forgalomnövekedést jelent, a városnak pedig az iparüzési és idegenforgalmi adóból megnövekedett bevételt.

2.2. LAMANTIN JAZZFESZTIVÁL

Kezdeményezője, létrehozója és kezdetől fogva szervezője a civilek által létrehozott Improvizatív Zeneműhely Egyesület, melynek elnöke az alapítás óta dr. Tímár Péter. A fesztivál 2000 óta kerül megrendezésre minden év június végén. Kezdetben csak fesztivál volt, de pár éve akkreditált képzőközpont is, ahol a fiatal jazz-zenészek és iskolások tovább képezhetik magukat, melyet az állam elfogad. Évente mintegy 100 fiatal zenész érkezik a fesztiválra ebből a célból, őket 15-20 tapasztalt zenész-oktató tanítja a szakma elméleti, de inkább gyakorlati fortélyaira.

A fesztivál egy hete alatt átlagosan 20 zenei program zajlik le, ahol a hazai mestereken kívül számos külföldi zenész és együttes lép fel a főtéren felállított hatalmas sátorban. A Fesztiválon kívül működik Jazz Klub, Lamantin Klub is egész évben a városban.

2.3. BARTÓK SZEMINÁRIUM ÉS FESZTIVÁL

A Nemzetközi Bartók Szeminárium és Fesztivál, több mint 30 éves múlttal rendelkező, minden év júliusában megrendezésre kerülő komolyzenei fesztivál. A rendezvény különlegessége, hogy Bartók életművét az új zene bemutatásával ötvözi. Bartók Béla művészi és szellemi nagyságát, legjelentősebb műveit és a zenetudományi kutatás eredményeit a legkiválóbb magyar és külföldi művészek, művésztanárok, együttesek és zenetudósok mutatják be évről-évre. A Szeminárium keretében különböző mesterkurzusokat tartanak az érdeklődő fiatal zenészek számára. A rendezvény gazdája Szombathelyen a Savaria Szimfonikus Zenekar, amely a nyitó- és a záró koncerteket tartja a Bartók teremben. A helyszínek még a város más oktatási és kulturális intézményei. A program a komolyzenei koncerteken kívül népzenei estét és táncházatot, kamarazenei estét, jazz koncertet, fiatal szerzők zeneműveit és tánckompozíciókat foglal magában.

A Szemináriumra és Fesztiválra évről-évre mintegy 1200-1400 látogató érkezik, közülük 100-150 a szemináriumra, növendékként. A nyolc nap tucatnyi programjára a látogatókon kívül mintegy 80-120 fellépő zenész, táncos és egyéb művész érkezik, negyedük külföldről.

2.4. SZENT GYÖRGY ÉS SZENT MÁRTON NAPI VÁSÁR

A Szent György napi vásár tavasszal, áprilisban húsvét és György nap környékén kerül megrendezésre a Vasi Múzeumfaluban általában szombat és vasárnapon. Országos nagyvásárról van szó, ahová több száz kézműves és egyéb vállalkozó szokott eljönni. A tájjellegű gasztronómiai bemutatók mellett a hangsúly a népi kultúrán van. A vásárban kézműves bemutatókon, műhelyeken és kézműves akadémián vehetnek részt a vendégek, megcsodálhatják a különböző harcászati bemutatókat és hagyományőrző csoportok produkcióit, népzenei koncertekre táncolhatnak az érdeklődők, végül gyermekprogramokon szórakozhatnak a legfiatalabbak. A program sikere erősen időjárásfüggő, de évente átlagosan 4-7 ezer a látogatók száma.

Minden év november második hétfőjén, a Szent Márton hét nyitányaként kerül megrendezésre a Szent Márton napi vásár a Vasi Múzeumfaluban. Ez is országos nagyvásár, profilját tekintve népművészeti vásár, ahová a hazai és az erdélyi kézművesek igényes termékeit hozzák és árúsítják. A vásáron népzenei koncertek, néptáncgyűttesek, népi színi együttesek produkciói biztosítják a vidámságot és a szórakozást. Emellett természetesen a kulináris élvezetek sem maradnak el. Mindkét vásárt a Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága rendezi.

2.5. SAVARIA NEMZETKÖZI TÁNCVERSENY

Az ország legrégebbi hagyományokkal rendelkező táncversenye, amelyet először 1966-ban rendeztek meg. A szigorú szakmai és nemzetközi zsűri előtt több tucat versenyző pár mutatja be tudását, a standard és latin táncokban. A versenyzők a világ minden részéről, de leginkább Európából érkeznek. 2012 júniusában a 47. WDSF Latin Európa Kupa és a Senior III. Open Standard Kupa kerül megrendezésre hagyományosan a Művelődési és Sportházban. A rendező az AGORA Szombathelyi Kulturális Központ. A táncverseny óriási érdeklődés kíséri, mindig telt ház előtt zajlik le.

ÖSSZEGRZÉS

A város kulturális intézményeinek és rendezvényeinek feltárása csak közelítő információt ad a kultúrának a település életében betöltött szerepéről. Korrekt, mérhető adatok alig állnak rendelkezésre, így inkább benyomásokra, becslésekre és különböző beszámolókra tudunk hagyatkozni.

A kulturális élet jelentős a régen „Nyugat királynőjének” is nevezett Vas megyei megyeszékhelyen. A város és vezetése (eddig) egyértelműen és kiemelten támogatta a kultúrát, annak intézményeit és a rendezvényeket. A kultúra, és ezzel együtt közvetve a kulturális gazdaság a különböző (település- térség- és ágazatfejlesztési dokumentumokban kiemelt helyen szerepelt. Ennek ellenére ezt a fogalmat – kulturális gazdaság – senki nem használta, véleményünk szerint a város irányítói, vezetői, és a dokumentumok készítői még nem ismerték fel az ebben rejlő lehetőségeket és a kifejezés valódi tartalmát.

A kulturális gazdaságnak túl nagy gazdasági, stratégiai jelentősége még nincs Szombathelyen. A városban összesen több száz kulturális intézmény, vállalkozás, civil

szervezet működik, ebből mintegy félszáz a jelentősebb. Az intézmények és a rendezvények, a finanszírozást tekintve három lábon állnak. Egyrészt van saját bevételük, de ennek nagysága és aránya rendkívül változó és messze nem fedezi a költségeket. Másrészt támogatást nyújtanak, egyre csökkenő mértékben a mecénások, de ez a kettő együtt sem fedezi a kiadások felét. A legnagyobb támogató maga a város, amelynek a pénzügyi lehetőségei az utóbbi évben jelentősen beszűkültek, ráadásul átvett több intézményt a megyétől, melynek az egész kulturális élet látja kárát.

Az évente megrendezett több ezer kulturális jellegű rendezvény közül csupán néhány olyan, amely több ezer látogatót vonz, közülük is meghatározó a Savaria Történelmi Karnevál a maga 110-130 ezer vendégével. Összesen, a saját és a szervezők becslései szerint Szombathelyen az összes kulturális rendezvény résztvevőinek a száma alig haladja meg a félmillió főt. Ennek a sokaságnak azonban a többsége (kb. 80-85 százaléka) a városban, vagy az agglomerációban lakik, és ők (a nagyrendezvények látogatóit kivéve) nem jelennek meg a gazdaságban.

IRODALOM

Szombathely a XXI. század második évtizedében (Szombathely Megyei Jogú Város társadalmi-gazdasági programja.

<http://www.szombathely.hu/onkormanyzat/koncepcio-k-tervek/>

<http://szombathelypont.hu/szabadido/kulturalis-intezmenyek/>